

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2011 vp

Valtioneuvoston selonteko valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä vuosille 2012—2015

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 13 päivänä lokakuuta 2011 lähettäessään valtioneuvoston selonteon valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä vuosille 2012—2015 (VNS 1/2011 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan samalla päättänyt, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutesaan antaa lausuntonsa valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- budjettineuvos Jouko Narikka ja neuvotteleva virkamies Minna Liuttu, valtiovarainministeriö
- taloussuunnittelupäällikkö Arto Mynttinen, finanssisihteeri Niina Kiviaho, neuvotteleva virkamies Taimi Saloheimo ja ylitarkastaja Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö

- osastopäällikkö Erkki Meriläinen, Kansaneläkelaitos
- pääjohtaja Pekka Puska ja suunnittelupäällikkö Tero Meltti, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
- apulaisjohtaja Reijo Vuorento ja erityisasiantuntija Tero Tyni, Suomen Kuntaliitto
- avustustoiminnan johtaja Sisko Seppä, Raha-automaattiyhdistys
- toiminnanjohtaja Riitta Särkelä, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
- erityissuunnittelija Riitta Kittilä, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.

Viitetieto

Valiokunta on käsitellyt valtioneuvoston selonteon yhdessä hallituksen vuoden 2012 talousarvioesityksen kanssa (HE 59/2012 vp), josta esityksestä valiokunta antaa erillisen lausunnon.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan osuus valtion talousarvioesityksestä laskee kehyskauden loppuun mennessä reaalisesti ensi vuoden 12,1 miljardista eurosta 11,8 miljardiin euroon suhdanteiden ja väestörakenteeseen liittyvien muutostekijöiden sekä hallitusohjelman

mukaisten säästötoimenpiteiden vuoksi. Kokonaisuudessaan kuntien valtionosuudet kasvavat ensi vuonna noin 368 miljoonaa euroa.

Kehyspäättöksen mukaan julkisen talouden kestävyysvajetta pyritään poistamaan finanssipoliittisten toimenpiteiden lisäksi rakenteellisilla uudistuksilla, jotka muun muassa nostavat

työllisyysastetta, pidentävät työuria sekä parantavat julkisten palveluiden tuottavuutta, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että kehyspäätöksessä päätetyistä 700 miljoonan euron lisäpanostuksista noin puolet suunnataan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle muun muassa perusturvan parantamiseen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen.

Kehyksen mukaisista menosäästöistä kohdistuu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle suhteellisesti muita hallinnonaloja pienempi osuus. Menosäästöjä kohdennetaan mm. hanke-toimintaan (5 milj. euroa), terveyden edistämiseen (0,5 milj. euroa) ja lääketieteellisen tutkimuksen erityisvaltionosuuteen (5 milj. euroa). Kehyskaudella sairausvakuutuksen lääkekorvausmenoja ja matkakustannusten korvauksia supistetaan siten, että valtion menot vähenevät vuodesta 2013 lukien 133 miljoonaa euroa. Lisäksi hallinnonalan virastojen ja laitosten menoista säästetään yhteensä 7,7 miljoonaa euroa.

Perusturvan ja palvelujen kehittäminen

Työttömyysturvan peruspäivärahan, työmarkkinatuen ja toimeentulotuen korotukset kehyskauden alusta lukien lisäävät valtion menoja vuositasolla 282 miljoonaa euroa (ilman indeksikorotusta). Näiden korotusten arvioidaan alentavan valtion toimeentulotukimenoja noin 22 miljoonaa euroa. Toimeentulotukimenojen arvioidaan pienenevän vähitellen työllisyyden parantuessa. Kuten peruspalveluohjelmassa todetaan, riskinä kuitenkin on, että toimeentulotukimenot pysyvät taantuman jälkeen useita vuosia korkealla tasolla, mikäli työttömyysjaksot pitkittyvät ja ansiosidonnaiset tulot vähenevät.

Kehyskaudella myös asumistukijärjestelmää uudistetaan ja työmarkkinatuen tarveharkinnan tulorajoja varaudutaan tarkistamaan. Valiokunta pitää välttämättömänä, että hallitusohjelman mukaisesti selvitetään mahdollisuudet luopua puolison tulojen tarveharkinnasta työmarkkinatuessa. Samoin valiokunta pitää välttämättömänä, että selvitetään hallitusohjelman mukaisesti palkkatulojen ja sosiaaliturvan yhteensovittamista työllisyysasteen nostamiseksi.

Suunnitellut uudistukset parantavat pienituloisten toimeentuloa kehyskaudella. Valiokunta pitää tärkeänä, että pienituloisten toimeentuloa parannetaan lisäksi kunnallisverotuksen perusvähennyksen alarajan korotuksella ja että nuorten yhteiskuntatakuu toteutetaan jo vuonna 2012.

Peruspalvelujen valtionosuuteen tehdään kehyskaudella 145 miljoonan euron lisäys sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen vuoden 2015 tasolla. Määrärahaa kohdennetaan muun muassa vanhus- ja vammaispalvelujen, perhehoidon, lastensuojelun, oppilashuollon, lapsiperheiden kotipalvelujen sekä palvelurakenteen kehittämiseen ja perusterveydenhuollon vahvistamiseen.

Rakenneuudistukset

Peruspalveluohjelmassa todetaan kuntatalouden näkymien kiristyvän lähivuosina valtiontalouden sopeutustoimien ja verotulojen kasvun hidastumisen vuoksi. Väestön ikääntymisen aiheuttamat kuntatalouden menopaineet kasvavat ja edellyttävät toiminnan tehostamista ja menojen kasvun hillitsemistä.

Kehyskaudella toteutetaan koko maan laajuisen kuntauudistus, jonka tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenne. Kuntauudistuksen rinnalla on erittäin tärkeää uudistaa sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitusta ja rakenteita kuluvalle vaalikaudella, jotta palvelut voidaan turvata. Valiokunta yhtyy myös peruspalveluohjelmassa esitettyyn näemykseen siitä, että kuntauudistuksen osana on olennaista kehittää palvelurakenteita ja -prosesseja muun muassa tietotekniikkaa ja eri hallintokuntien välistä yhteistyötä kehittämällä. Tämä on tärkeää erityisesti ammattitaitoisen henkilöstön saatavuuden turvaamisen kannalta. Rakenteiden uudistamisessa on huolehdittava järjestelmän selkeyttämisestä siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan perus- ja muiden oikeuksien toteutuminen varmistetaan. Kestävän talouden kannalta on välttämätöntä, että keskimääräinen eläköitymisikä pitenee hallitusohjelman mukaisesti 60,4 vuodesta 62,4 vuo-

teen. Tärkeää on työkyvyttömyyseläkkeiden suuren määrän kääntäminen laskuun.

Terveysten edistäminen

Nykyistä suuremmalla panostuksella terveyden edistämiseen, ehkäisevään työhön ja kuntouttavaan toimintaan voidaan vähentää esimerkiksi mielenterveyden ongelmien, alkoholin käytön kasvun ja sosioekonomisten terveyserojen aiheuttamaa eriarvoisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan strategisiin vaikuttavuustavoitteisiin kuuluvat muun muassa terveyden ja hyvinvoinnin ottaminen osaksi kaikkea päätöksentekoa sekä hyvinvointi- ja terveyserojen vähentäminen.

Terveyspalveluiden lisäksi kansalaisten terveyteen vaikuttavat esimerkiksi ympäristö, asuminen, liikenne, työllisyys ja koulutus. Valiokunta korostaa, että terveyden edistämisen tulee olla kaikkien hallinnonalojen yhteinen tavoite,

jonka toteuttamiseksi on syytä kehittää yhteistyötä vahvistavia rakenteita. Terveysten edistämässä on tärkeää huolehtia järjestöjen toimintaedellytysten turvaamisesta myös kiristyneessä kuntatalouden tilanteessa.

Valiokunta pitää lisäksi tärkeänä, että terveyden edistämistä tuetaan terveyshaittoja aiheuttavien valmisteiden veroja nostamalla ja tukemalla terveellisten vaihtoehtojen valitsemista. Eri-tyisesti nuorten terveyskäyttäytymiseen ja elämäntapasairauksien torjumiseen voidaan vaikuttaa myös verotuksen keinoin.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveystoimikunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 27 päivänä lokakuuta 2011

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Rehula /kesk
vpj. Anneli Kiljunen /sd
jäs. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr
Sanni Grahn-Laasonen /kok
Arja Juvonen /ps
Laila Koskela /ps
Merja Kuusisto /sd

Sanna Lauslahti /kok
Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Lasse Männistö /kok
Hanna Mäntylä /ps
Annika Saarikko /kesk
Anu Vehviläinen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Pidämme valtioneuvoston selontekoa valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä ja sen myötä tehtyjä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvia toimenpiteitä kestävämminä, mutta myös monin tavoin riittämättöminä riittävän hyvinvoinnin turvaamiseksi kaikille suomalaisille kaikkialla Suomessa.

Perusturvan korotus on oikeasuuntainen toimenpide, mutta sen määrää voidaan erityisesti lapsiperheiden kohdalla pitää riittämättömänä. Kehyksistä on kokonaan jätetty pois esimerkiksi kotihoidontukea saavat lapsiperheet, jotka joutuvat monissa tapauksissa turvautumaan toimeentulotukeen. Lapsiperheköyhyys on edelleen kasvava ongelma, ja katsomme, etteivät suunnitellut toimenpiteet ole riittäviä kehityksen suunnan muuttamiseksi.

Asumistukea tulisi kokonaisuudessaan kehittää kestävämmälle pohjalle, mitä selonteko ei tee.

Vuorotteluvapaan korvaustason laskeminen aiheuttaa sen, että työhyvinvoinnin ja työssä jaksamisen tukemisen sijaan annetaan yhä harvemman valita mahdollisuus työssä jatkamiseen mahdollisimman pitkään. Vuorotteluvapaasta rakennetaan kaavailla toimenpiteillä aito mahdollisuus vain korkeaa palkkaa nauttivalle väestöosalle. Sen sijaan pienituloiset suljetaan vuorotteluvapaajärjestelmän ulkopuolelle. On tiedossa, että ihmisten jaksaminen työelämässä on heikentynyt huomattavasti, ja tämä ensiarvoisen tärkeä vaihtoehto olisi näkemyksemme mukaan tullut säilyttää ennallaan.

Suunniteltu kuntauudistus, jonka tavoitteena on vahvoin peruskuntiin pohjautuva palvelurakenne, on toteutuessaan osaltaan kuolonisku monelle talousvaikeuksissa olevalle kunnalle ja tulee lisäämään kriisikuntien määrää. Toteutessaan nämä toimenpiteet asettavat kunnat pakko-liitosten eteen, jotka puolestaan vievät monesta kunnasta lähipalvelut pois. Tällaista kehitysuuntaa ei voida pitää hyväksyttävänä. Koulu- ja

opiskelijaterveydenhuoltoon tai lasten ja nuorten mielenterveystyöhön ei ole laisinkaan selkeästi kohdennettu määrärahoja — päinvastoin. Lisäksi kunnille ollaan kaavailemassa lisävelvoitteita esimerkiksi vanhuslain puitteissa, mutta sen toteuttamiseen kestävästi ei kuitenkaan varata riittävää taloudellista panostusta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtioneuvoston selontekoa ja sen perusteella suunniteltuja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvia toimenpiteitä tarkistetaan seuraavasti:

Yleistä asumistukea ryhdytään kehittämään välittömästi vastaamaan paremmin nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen ja tähän tarkoitukseen osoitetaan 45 miljoonaa euroa.

Vuorotteluvapaakorvausjärjestelmää ei muuteta.

Työttömyysturvan peruspäivärahan, työmarkkinatuen ja toimeentulotuen korotuksien lisäksi myös pienimpiin vanhempainrahoihin sekä kotihoidontukeen tehdään samansuuntainen korotus.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisen erityiseksi painopisteeksi otetaan lasten ja nuorten mielenterveystyön tukeminen, lapsiperheköyhyyden vähentäminen, omaishoidon tukeminen sekä ikääntyvän väestön tarpeet.

Kehyskaudella toteutettavaksi kaavailusta koko maata koskevasta kuntauudistuksesta ja valtioneuvoston suosittelemasta kaavailluista muutoksista luovutaan.

Helsingissä 27 päivänä lokakuuta 2011

Hanna Mäntylä /ps
Laila Koskela /ps
Arja Juvonen /ps

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Keskustan mielestä valtioneuvoston selonteko valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä vuosille 2012—2015 sisältää useita epävarmuustekijöitä ja ristiriitoja. Kansainvälisen talouden huonot näkymät, valtiontalouden velkaantuminen, uuden kasvun epävarmuus ja ikääntyvä väestökehitys uhkaavat julkista taloutta.

Sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta suurin ongelma on hallitusohjelman tavoitteiden ja vaalikauden talouskehyksien välinen ristiriita. On ilmeistä, että hallitus ei pysty kehyksen osoittamilla määrärahoilla toteuttamaan hallitusohjelman tavoitteita. Keskustan mielestä kehykset eivät tue riittävällä tavalla sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista ja ihmisten tasa-arvoa saada perusoikeuksien mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja koko maassa.

Yleisen taloudellisen kehityksen ja käynnissä olevan huoltosuhteen heikkenemisen vuoksi taloudellisten panostusten mahdollisuudet ovat rajalliset. Sitäkin tärkeämpää on, että sosiaali- ja terveydenhuoltoon linjataan näköala tulevaisuuden tahtotilalle. Merkittävät uudelleen arvioinnit ovat välttämättömiä. Olemassa olevilla resursseilla on saatava palveluita ja sosiaaliturvan tasoa vaarantamatta nykyistä enemmän irti. Kehyskaudella on välttämätöntä uudistaa sosiaaliturvan, verotuksen ja työn yhteensovittamista. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen ja järjestämisen uudistaminen on välttämätöntä. Lisäksi tarvitaan kuntoutuksen kokonaisuudistus ja lääkehuollon nykyistä parempi huomioiminen osana terveydenhuollon kokonaisuutta.

Kuntien rahoitus turvattava

Sosiaali- ja terveyspalvelut muodostavat kuntien menoista yli puolet. Lähivuosina erityisesti vanhuspalveluiden tarve tulee kasvamaan. Peruspalveluiden järjestäminen vaikeutuu kehyskaudella tehtävien mittavien valtionosuusleikkausten ja muiden valtion toimenpitei-

den vuoksi. Määräraha-leikkausten toteuttaminen kerralla ja heti vaalikauden alussa pahentaa ahdinkoa, kun aikaa kunnolliseen suunnitteluun palvelutuotannon uudelleen järjestämiseksi ei kunnilla ole. Kuntatalous heikkenee vuonna 2012 valtion toimenpiteistä johtuen 445 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitus ja järjestäminen

Hallituksen on välittömästi ryhdyttävä toimiin sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen ja järjestämisen uudistamiseksi. Laajapohjaisen valmistelun on perustuttava siihen, että riittävät ja laadukkaat peruspalvelut taataan koko maassa eivätkä terveyserot kasva kansalaisten välillä. Maan eri osien erilaiset olosuhteet ja tarpeet on otettava uudistuksessa huomioon. Keskustan mielestä hallituksen eteneminen kuntien pakko-liitosten kautta ei tarjoa ratkaisua sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitukseen ja järjestämiseen.

Perusturvan parantaminen

Keskustan mielestä hallituksen parannukset perusturvaan kohdistuvat vain osittain kaikkein pienituloisimpien auttamiseksi. Tämän vuoksi edellytämme, että luovutaan puolison tulojen tarveharkinnasta työmarkkinatuessa sekä korotetaan pienimpiä sairaus- ja vanhempainpäivärahoja työmarkkinatuen tasolle. Myös osittaisen hoitorahan ja kotihoidon tuen kehittämisessä tulee kehyskaudella edetä.

Lapsiperheille kotiapua

Valtiontalouden kehykset eivät huomioi perheiden jaksamista riittävästi. Kunnallista lapsiperheiden kotiapua on lisättävä. Tarkoitukseen on osoitettava lisää valtionosuutta. On myös riittävällä resursoinnilla, koulutuksella ja kuntien ohjeistuksella huolehdittava siitä, että uuden lainsäädännön mukainen perhehoidon ensisijaisuus huostaanottotapauksissa toteutuu.

Nuorten yhteiskuntatakuu

Hallitus aikoo toteuttaa nuorten yhteiskuntatakuun panostamalla takuun vaatimiin toimiin 60 miljoonaa euroa vuositasolla. Keskusta pitää erittäin tärkeänä pyrkimystä nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn, mutta pitää kehykseen varattuja summia riittämättöminä yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi. Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumisessa on otettava huomioon myös perheiden tilanne kokonaisuutena.

Vanhuspalvelulaki

Hallitus lupaa antaa vanhuspalvelulain siten, että se olisi voimassa vuonna 2013. Hallitus on osoittanut kuitenkin riittämättömästi määrärahoja lain toteuttamiseen. Hallitus on varannut kokonaisuudessaan vain 145 miljoonaa euroa vuositasolla ohjelmansa mukaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden (vanhuspalvelulaki, vammais- palvelut, perhehoito, lastensuojelu, palvelurakenteen kehittäminen, perusterveydenhuollon vahvistaminen, oppilashuolto ja lapsiperheiden kotiapu) kehittämiseen. Keskustan linja on, että mikäli kuntia vastuutetaan uusilla velvoitteilla, valtion on omalta osaltaan ohjattava riittävä resursointi terveyden edistämiseen ja hoivan laadun parantamiseen.

Omaishoidon kehittäminen

Toteutetaan omaishoitajien tuen verovapaus vuonna 2012 sekä siirretään omaishoidon tuki Kansaneläkelaitokselle kehyskauden aikana. Tällä hetkellä kuntien vaihtelevat käytännöt tuen myöntämisperusteissa ja suuruudessa asettavat ihmiset eri puolilla Suomea keskenään eriarvoiseen asemaan. Omaishoito on inhimillinen ja

edullinen hoitomuoto. Jokainen kannustin, joka saa omaishoitajat jaksamaan arvokkaassa työssään, on tarpeen.

Kuntoutuksen kokonaisuudistus

Työkykyisyyden edistämiseksi hallituksen on ryhdyttävä välittömästi toimiin kuntoutuksen kokonaisuudistuksen tekemiseksi. Keskusta näkee, että muun muassa työterveyshuoltoa kehittämällä ja kuntoutusjärjestelmiä uudistamalla ennaltaehkäistään työkyvyttömyyttä. On tärkeää, että osatyökykyisten voimavarat otetaan nykyistä paremmin käyttöön.

Kosteus- ja homeongelmat

Kosteus- ja homeongelmat ovat merkittävä terveysriski päiväkodeissa, muissa sosiaali- ja terveyspalveluiden tiloissa ja ylipäänsä julkisissa tiloissa. Keskusta pitää valitettavana, että hallitus ei esitä riittävästi valtionavustuksia kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden perustamishankkeisiin. Nyt momentilla on vain 17,5 miljoonaa euroa. Arvioiden mukaan kosteus- ja homevaurioiden takia terveytensä vaarantaa joka päivä 600 000—800 000 ihmistä. Keskusta edellyttää, että hallitus etsii ripeästi keinoja kosteus- ja homeongelmien ratkaisemiseksi. Tämä edellyttää sekä määrärahojen lisäystä että vastuukysymysten selkiyttämistä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 27 päivänä lokakuuta 2011

Juha Rehula /kesk

Anu Vehviläinen /kesk

Annika Saarikko /kesk